

Keskustelupaperi; porotalouden tulevaisuustyöryhmä

HKS-alatyöryhmän ehdotuksen mukaisesti muokattu 14.12.2022

1 Asian tausta

Poronhoitolain (848/1990) 21 §:n mukaisesti maa- ja metsätalousministeriö määrää kymmeneksi vuodeksi kerrallaan, kuinka monta eloporoa paliskunta saa alueellaan vuosittain pitää ja kuinka monta tällaista poroa paliskunnan osakas saa enintään omistaa.

Poromäärien valmistelua varten maa- ja metsätalousministeriö perusti suurimmat sallitut poroluvut työryhmän (MMM039:00/2018), joka esitti porolukujen liitännäistoimiksi laadittavaksi velvoittavat paliskuntakohtaiset porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat. Valtioneuvoston asetus merkkipiireistä ja suurimmista sallituista poromääristä annettiin vuonna 2020 (414/2020). Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien yksityiskohtaisen toimintamallin valmistelua varten nimitettiin porotalouden tulevaisuustyöryhmä (MMM040:00/2021).

Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat edellyttävät muutoksia poronhoitolakiin ja poronhoitoasetukseen.

2 Nykytilan arviointi

Eloporojen enimmäismäärää määritessään ministeriön on kiinnitettävä huomiota siihen, että talvikautena paliskunnan alueella laidunnettava porojen määrä ei ylitä paliskunnan talvilaitumien kestävä tuottokykä (PHL 21 §).

Luonnonvarakeskus (LUKE) tuotti vuonna 2019 tutkimuksen porojen talvilaidunten tilan muutoksista ja muutosten syistä (Kumpula J. ym. 2019). LUKE:n tilastanalyysien perusteella koalojen jäkäläbiomassoihin vaikuttavat selvimmin laidunnuksen vuodenaikainen ajoittuminen jäkäläkoilla ja jäkäläkoiden porotiheydet samoin kuin metsätalouden aiheuttamat muutokset metsien rakenteessa ja vanhojen metsien määrissä paliskunnissa. Myös maankäytön laajuus paliskunnissa ja todennäköisesti myös ilmastonmuutoksen aiheuttamat ekosysteemimuutokset selittävät osaltaan jäkälälaidunten kuntoa ja kasvilajimuutoksia. Eri alueilla eri tekijöiden vaikutus kuitenkin vaihtelee. Epäedulliset muutokset porojen laidunympäristössä ovat vähitellen muuttaneet poronhoitoa ja lisänneet porojen talviaikaisen lisäruokinnan ja tarhauksen tarvetta. Laidunten vähenemisestä ja pirstoutumisesta on aiheutunut paikoin myös ristiriitoja ja ongelmia poronhoidon sekä muiden elinkeinojen ja intressiryhmien välille. Professori Lauri Oksasen johtaman tutkimusryhmän mukaan kesälaidunnuksen kohdentaminen luonnon kannalta parhaalla mahdollisella tavalla tuottaa suoria hyötyjä luonnon monimuotoisuudelle. Optimaalisella porolaidunnuksella voidaan vaikuttaa myös hiilensidontaan, ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja harvinaisten tunturikasvien säilymiseen. LUKE:n mukaan porojen talvilaidunten nykytilan ja käytettävyyden parantamiseksi tarvittaisiin poronhoitoalueen eri osiin parhaiten soveltuvia kokonaisvaltaisia, pitkäkestoisia porolaidunten hoitosuunnitelmia.

Suurimmat sallitut poroluvut työryhmä kannatti Luonnonvarakeskuksen tutkimuksessa esitettyä toimenpidettä kokonaisvaltaisista ja pitkäkestoisista porolaidunten kestävyttä parantavista suunnitelmista. Näillä suunnitelmilla poronhoito voi sitoutua omalta osaltaan parhaiten vaikuttamaan laidunten tilaan ja edistää niiden kestävä käyttöä. Samalla porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmiin liittyvät toimenpiteet voivat edistää monella tavalla myös poronhoidon tuottavuuden ja kannattavuuden paranemista. LUKE:n laiduninventoinnista käy selville, että suurimmassa osassa poronhoitoaluetta poronhoidon ohella myös eri maankäyttömuodot ja

metsätalous vaikuttavat merkittävästi laidunten tilaan ja käytettävyyteen, minkä vuoksi porolaidunten kestävä käyttö on myös laajempi ja haastavampi kestävään biotalouteen liittyvä kysymys. Jatkossa myös ilmastonmuutoksen vaikutukset porolaidunten tilan muutoksiin tulisi huomioida entistä kattavammin niin poronhoidon harjoittamisessa kuin laidunympäristöön vaikuttavien eri maankäyttömuotojen ja elinkeinojen toiminnassa.

Suurimmat sallitut poroluvut työryhmän ja porotalouden tulevaisuustyöryhmän esitykset

Suurimmat sallitut poroluvut työryhmä esitti porolukujen liitännäistoimiksi laadittavaksi velvoittavat paliskuntakohtaiset porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat. Hoito- ja käyttösuunnitelmien sisältönä olisi valita seuraavista toimenpiteistä kaksi sekä esittää toimenpiteiden toteutustavat vuosille 2022-2030.

Toimenpiteet

1. Vähintään 7 % eloporomäärän lasku suhteessa suurimpaan sallittuun eloporomäärään
2. Aikainen teurastus 1.6.-15.11. välisenä aikana
3. Jäkälälaidunten tilan parantaminen
4. Kesälaidunkierron kehittäminen
5. Paliskuntien yhdistäminen

Suurimmat sallitut poroluvut työryhmä huomioi myös saamelaiskäräjien kanssa käydyn neuvottelun tavoitteen siten, että 2. -kohtaan lisätään saamelaiskäräjien suositus ”ja/tai ennen talvilaitumille siirtymistä”. Tulevaisuustyöryhmän hoito- ja käyttösuunnitelmia käsittelevä alatyöryhmä esittää muotoiluksi 2. kohtaan: ”Aikainen teurastus 1.6.-15.11. välisenä aikana tai ennen erillisille talvilaitumille siirtämistä” ja 5. kohtaan: ”Paliskuntien tai tokkakuntien yhdistäminen tai yhteistyön kehittäminen”.

Tulevaisuustyöryhmän alatyöryhmässä keskusteltiin, pitäisikö toimenpiteisiin sisällyttää uusi kohta 6. ”Muu laidunten parantamiseen tähtäävä toimenpide”. Alatyöryhmässä keskusteltiin, tulisiko olla mahdollista, että paliskunnalla on mahdollista vaihtaa valitseman toimenpide toteutuskauden aikana, mikäli toimenpide ei ole perustellusta syystä tarkoituksenmukainen tai osoittautuu toteutuskelvottomaksi.

3 Tavoitteet

Keskustelupaperin tavoitteena on porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien nykytilan ja muutostarpeiden kartoittaminen.

Tavoitteena porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisesta on menettely, joka ei lisää paliskuntien hallinnollista taakkaa kohtuuttomasti.

Tulevaisuustyöryhmä esittää, että paliskunta valmistelisi ja päättäisi porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmasta.

Paliskunnan hallitus valmistelee porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman, johon se valitsee kaksi viidestä toimenpiteestä porolaidunten tilan parantamiseksi, sekä kuvaa niiden toteutustavat kyseisessä paliskunnassa. Suunnitelmaan valittavilla toimenpiteillä tulee olla merkitystä ja vaikuttavuutta kyseisen paliskunnan laiduntilanteeseen. Suunnitelma viedään paliskunnan kevätkokoukselle hyväksyttäväksi. Tämä vaatii lisäyksen poronhoitoasetuksen 6 §:n, johon on listattu asioita, mistä kevätkokouksessa tai perustavassa kokouksessa voidaan päättää. Paliskunnan hallitus pyytää lausunnon Lapin ELY-keskukselta hoito- ja käyttösuunnitelmaan valittujen toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuudesta ja toteutustavoista. ELY-keskuksen eri tulosalueet lausuvat tarvittaessa

yhteisesti paliskuntien hoito- ja käyttösuunnitelmista. Tulevaisuustyöryhmässä pidettiin tarkoituksenmukaisena, että mikäli hoito- ja käyttösuunnitelmat liitetään paliskunnan vuosikertomukseen, niistä tarvitaan ELY-keskuksen lausunto, joka voitaisiin kirjata poronhoitoasetukseen.

ELY-keskuksen lausunnon jälkeen hoito- ja käyttösuunnitelmaan tehdään tarvittaessa täsmennyksiä ja muutoksia paliskunnassa, ja se viedään paliskunnan kevätkokouksen hyväksyttäväksi poronhoitoasetuksen (PHA, 833/1990, 6 §) mukaisesti.

Hoito- ja käyttösuunnitelman vuosittainen raportointi lisätään liitteeksi paliskunnan vuosikertomukseen. Tarvittaessa porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman liittämistä vuosikertomukseen ja sen hyväksymisestä vuosikertomuksen yhteydessä säädettäisiin PHA 3 §:ssä. Vuosikertomuksen liitteessä listataan paliskunnan valitsevat toimenpiteet ja kuvataan, miten niitä on toteutettu kyseisenä poronhoitovuonna. Osa toimenpiteistä on mahdollista raportoida lukuina, osa kuvataan kirjallisesti.

Paliskunnan vuosikertomuksen jäljennös toimitetaan Paliskuntain yhdistykselle marraskuun 15. päivään mennessä. Paliskuntain yhdistyksen on toimitettava jäljennös paliskunnan vuosikertomuksesta Lapin Aluehallintovirastolle (AVI) tiedoksi marraskuun loppuun mennessä (PHA 12 §).

Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien noudattamista valvoo Lapin AVI sille vuosittain toimitettavien paliskuntien vuosikertomusten liitteiden kautta PHL 52 §:n nojalla.